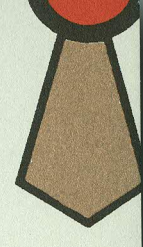
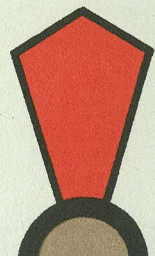

S
i
l
v
a

Silva

IMRE KÁLMÁNi operett

kolmes vaatuses kahe vaheajaga

Libreto Leo Stein ja Béla Jenbach

Tõlkinud Neeme Kuningas (proosa),

Kulno Süvalep ja Uno Kreen (värsid)

Laulutekstide osaline töötlus Vilma Paalma

Esietendus 9. septembril 1995

Silva

Lavastaja
Muusikaline juht ja dirigent
Kunstnik
Valguskunstnik
Dekoratsioonid maalinud
Koormeisterid
Kontsertmeisterid
Näitejuht
Liikumisjuht
Liikumise repetiitor
Balleti repetiitor
Etenduse juht

NEEME KUNINGAS
ERKI PEHK
KUSTAV-AGU PÜÜMAN
MALDAR- MIKK KUUSK
JÄRVI KOTKAS
JÜRI RENT, ANNE DORBEK
ÜLLA MILLISTFER, JAANUS JUUL
TIIT TRALLA
GEORGE GESSLER (*Ungari*)
BERTA KRUMM
TATJANA KILGAS
VÄINO AREN

OSADES:

Vürst Leopold Maria von und zu Lippert-Weylersheim

Anhilte, tema abikaasa
Edvin Roland, nende poeg
Komtess Stasi, vürsti õetütar

ERVIN KÄRVET või HANS MIILBERG
HELGI SALLO või URVE TAUTS
ALAR HAAK või TARMO SILD
KATRIN KARISMA või
MARGIT SAULEP või VALENTINA TALUMA

Krahv Boni Káncsiánu

Silva Varescu
Feri von Kerekes

TÖNU KILGAS või
VILLU VALDMAA
RIINA AIRENNE või ANNIKA TÕNURI
VOLDEMAR KUSLAP või
VÄINO PUURA

Eugen, ülemleitnant
Majordoomus
Miksa, hotelli ülemteener

REIN TAIDLAV või MATI VAIKMAA
VÄINO AREN või ÜLO MATESEN
ROSTISLAV GURJEV või
TIIT TRALLA

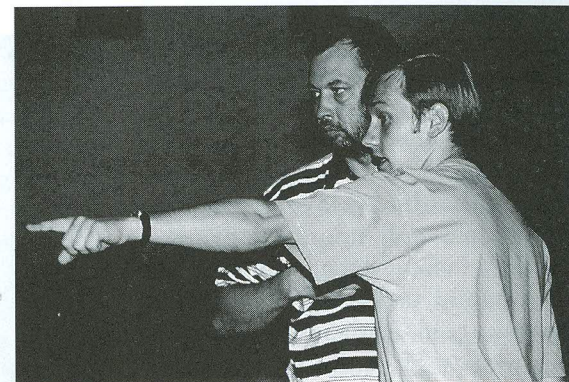
Saadik Mac Grave
Kiss, notar
Merö
Szerenyi

ANTS KOLLO või JAAN-RAGNAR TILK
KALJU KARASK või UNO KREEN
JAAK JÕEKALLAS või JAAN-RAGNAR TILK
AIN ANGER või PRIIT KRUSEMENT

Silva austajad ja Weylersheimide külalised – Estonia Teatri ooperikoor
Varieteeteater “Orfeumi” tantsijad – Estonia Teatri balletirühm
Tegevus toimub 30-ndatel aastatel ühes Euroopa pealinnas

Silva

Lavastaja ja dirigent

Lavastaja NEEME KUNINGAS:

Uus-viini opereti kõige kuulsamad heliloojad Lehár ja Kálmán loobusid oma teostes klassikalisele prantsuse ja viini operetile lausa kohustuslikust keerulisest intriigist, teravatest sotsiaalsetest ja poliitilistest probleemidest. Nende operetid on kirglikud, sentimentaalsed ja lüürilised armastuslood, milles on äratuntavad isegi itaalia verismi mõjud.

Sellegi poolest on ka uus-viini operettides järgitud klassikalisi kaanoneid ja normatiive, näiteks tegelaste kolme põhikategooriasse jaotamine. Esimese paariga (Silva-Edvin) on seotud opereti peamine konflikt, armastusdraama, mis kulmineerub teise vaatuse finaalis. Teine (Stasi-Boni) on nn. kaskaad-paar ja kolmas (Anhilte-Leopold) koomiline vanapaar. Mis sundis Kálmánit I maailmasõja ajal kirjutama operetti armastusest? Arvan, et vastus on sama keeruline, kui küsida Shakespeare'ilt, miks ta lõi oma “Romeo ja Julia”. Mõlemas teoses on palju ühist - kui Shakespeare'i noori armastajaid segab ühinemast perekondadevaheline vaen, siis Kalmani tegelased on sunnitud loobuma abielust seisuksliku hierarhia olemasolu tõttu. Silva on pärit väga lihtsast perekonnast. Et temast on saanud primadonna, on tingitud erakordsest andest, aga kindlasti ka tohutust töötahtest ja -võimest. Edvin seevastu on oma positsiooni ja privileegid pärinud, ta peab need edasi andma oma järeltulijatele. Keegi Edvini suguvõsast ei eita, et Silva Varescu on erakordselt kaunis, haruldase sisemise aristokraatsusega naine, kuid tal on siiski kohutav puudus - tal puudub nimi, päritolu. Silva ja Edvini liit on võimatu ja mõlemad teavad seda.

Kálmánil oli algul idee kirjutada “Silva” kahevaatuselisena. Nii oleks operett tõepoolest sheikspiirliku tragöödia mõõtmed omandanud. II vaatuse finaali väljapääsmatu, lootusetu ja terav konflikt võiks vabalt peategelased viia elust loobumiseni... Kuid zhanr nõuab, et operetil oleks ka kolmas vaatus koos *happy-end*'iga. Käesolev lavastus pakub ühte võimalust arvukatest õnnelikest lõppudest.

Tšaardašivürsti elukäik

Imre Kálmán (saksapäraselt Emmerich Kálmán) sündis 24. oktoobril 1882. aastal Siófokis Balatoni järve ääres. Astudes 10-aastaselt Budapesti Evangelistlikku gümnaasiumi, alustas ta samaegselt muusikakoolis klaveriõpinguid. Õnnetuseks pidi noormees pianistikarjäärilist loobuma, sest raske haigus oli kahjustanud ta käsi. Kálmán jätkas muusikuteed Budapesti Muusikaakadeemias Hans Kößleri kompositsiooniklassis, asus õppima õigusteadust ning töötas mõnda aega ka muusikakriitikuna ajalehe *Pesti Napló* juures.

Kálmáni esimesteks teosteks olid klaveripalad, sümfoniilised poemid ja laulud, viimaste eest pälvis ta 1907. aastal Budapesti linna Franz Josephi auhinna.

Esimene operett *Tatárjárás* ("Tatari sõjaretk") jõudis vaatajate ette 1908. aastal Budapestis ja paar aastat hiljem pealkirja all *Ein Herbstmanöver* ("Sügismanöövrid") sai hiilgava vastuvõtu osaliseks operetipealinnas Viinis. Tiivustatuna edust kolis helilooja 1910. aastal Viini, kus ridamisi valmisid säravad operetipärlid – esimene maailmamenuga operett *Der Zigeunerprimas* ("Mustlasprimaš", 1912), etenduste arvuga rekordeid püstitav *Die Csárdásfürstin* ("Tšaardašivürstinna", 1915) ja paljud teised. Ka järgnevad operetid *Die Faschingsfee*, ("Karnevalihaldjas", 1917), *Die Bajadere* ("Bajadeer", 1921), *Gräfin Mariza*

Imre Kálmán

("Krahvinna Mariza", 1924), *Die Zirkusprinzessin* ("Tsirкусprintsess", 1926), *Das Veilchen von Montmartre* ("Montmartre'i kannike", 1930) leidsid kiiresti tee paljudesse maadesse ja kinnistasid helilooja ülemaailmset kuulsust. Poliitiliste olude sunnil emigreerus Kálmán 1939. aastal esmalt Pariisi ja sealt edasi USA-sse. Imre Kálmán suri 1953. aastal Pariisis ja on tema soovi kohaselt maetud Viini.

Tšaardašivürstinna sünnilugu

Pärast "Mustlasprimaši" menu ja "Väikese kuninga" ebaedu, asus Kálmán kohe uut libretot otsima. Leidmata Viinis meelepäraseid autoreid, töötas ta esialgu ungarlaste Martosi ja Bródy'ga "Preili Susi" kallal. 1913. aasta detsembris nägi ta Viini *Bürgertheater*'is Edmund Eysleri ooperit "Üks päev paradisis", mis põhines Leo Steini ja Béla Jenbachi libretol. Viivitamatult soovis Kálmán kohtuda nende libretistidega. Stein ja Jenbach, meelitatud kuulsu helilooja pakkumisest, olid kohe valmis tööd alustama. Kálmán valis välja süzhee, mis esialgu kandis pealkirja *Es lebe die Liebe* ("Elagu armastus"), hiljem aga muudeti ümber *Die Csárdásfürstin*'iks ("Tšaardašivürstinna"). Eestikeelne "Silva" on võetud üle opereti venekeelsest pealkirjast.

Järgmine, 1914. aasta töötas Kálmánile kujuneda töörohkeks - üheaegselt olid käsil kaks operetti, "Preili Susi" ja "Silva". Mais sõitis ta Marienbad'i, kus tema käsutusse anti uhked ruumid Luginsland'i villas, mis olid mõeldud vaid väga kõrge seisusest külalistele. Toas, kus olid läbirääkimisi pidanud keiser Franz Joseph I ja Inglise kuningas Edward VII, komponeeris Kálmán "Silva" esimese vaatuse.

28. juunil 1914. aastal otsustas helilooja külastada oma sugulasi Budapestis. Raudteejaamas rabas teda teade Austria-Ungari kroonprints Franz Ferdinandi

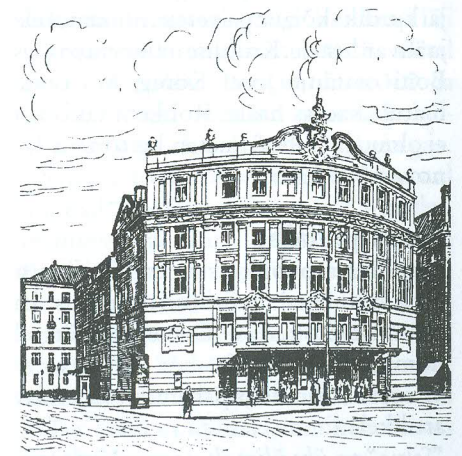
mõrvamisest, mis kuulutas ette maailmasõja puhkemist.

Viini tagasi pöördudes veetis Kálmán kuid täielikus vaikuses, suutmata ainsatki nooti kirja panna.

Vahepeal avati uuesti sõja tõttu suletud *Johann Strauß-Theater* Viinis. Teatri direktor Erich Müller soovis "Silva" esietendust kindlasti oma teatri laval näha ning veenis Kálmánit operetiga tegelema.

Lõpetanud 1915. aasta veebruariks "Preili Susi", sõitis Kálmán Bad Ischli, et täielikult "Silvale" pühenduda. Kuid jälle tabas teda raske löök - septembris suri ootamatult tema ainus vend. Seegi kord äratasid komponisti apaatsusest läbematu teatridirektori manitsused.

Viinis oldi samal ajal uue opereti ootel. Direktor määras hiilgava koosseisu, kus *Johann Strauß-Theater*'i

Johann Strauß-Theater Viinis

Béla Jenbach

Leo Stein

särvate tähtede nimistut rikastas veelgi tolle aja tuntuim ungari koomik Anton Nyárai. Helilooja jäi ettevalmistustega väga rahule. Teda häiris vaid üks asjaolu - esietendus oli määratud reedeks, 13. ndaks. Kálmán oli sügavalt ebausklik ja valmis pigem loobuma esietendusest kui nõustumaselle päevaga, kuid direktor jäi kurdiks kõigile palvetele, nõudmistele ja ähvardustele. Kriitilise olukorra päästis Boni osatäitja Josef König, kes ootamatult kaotas hääle. Rohkem takistusi ei olnud ja "Silva" esietendus toimus 17. novembril 1915.

Head ja halba

Hoolimata publiku suurest soosingust leidsid ranged kriitikud operetis ka mõningaid puudusi. Esietendusejärgsel hommikul ilmus ajalehes *Adelscourier* ääretut nõrdimust ja pahameelt väljendav artikkel:

"Silva" on üks ülimalt naeruväärne teos.

Härrased Stein ja Jenbach ei ole ka häbenenud sellist libretot kirjutada. Härra Kálmán, kes muidu ju ülistatud ning tuntud komponist on, ei ole ka tagasi kobbunud niisugusele vusserdisele paari takti muusika lisamisest. Ilmselt on meile laval tabetud näidata armeeohvitseri ja härraseid aadlikke, kuid meie monarhia kõrgeima ja tähtsaima kihi seesugune mustamine tekitab vaid suurimat piinlikkust. Iga taktiline inimene võib selle üle vaid pead vangutada. Kuidas saab siis nõnda juhtuda, et meie aadli- või ohvitserkonna esindaja varietees või teatris nii ennekuulmata kombel pea kaotab, et lõpuks veel "temakesele" abieluettepaneku teeb?!

Hukkamõistvad arvamused jäid siiski erandlikeks paljude kiidusõnade ja vaimustusavalduste kõrval:

"Kálmán on ütlemata kütkestava heliteose loonud. On tunda tema meloodiate kõlatäiust ja meeolude võlu, mis nii

meeldival kombel lüüriliste viisidega põimub."

Das Neue Wiener Journal

"Kálmán seisab ühe jalaga ungari rahva- muusika viljakal pinnasel ja teisega viini valsi tantsupõrandal. Tal õnnestus sedakorda iseäranis kõrgeväärtuslik muusika kirjutada – kaunis ja õrn, tundeline ning kirglik."

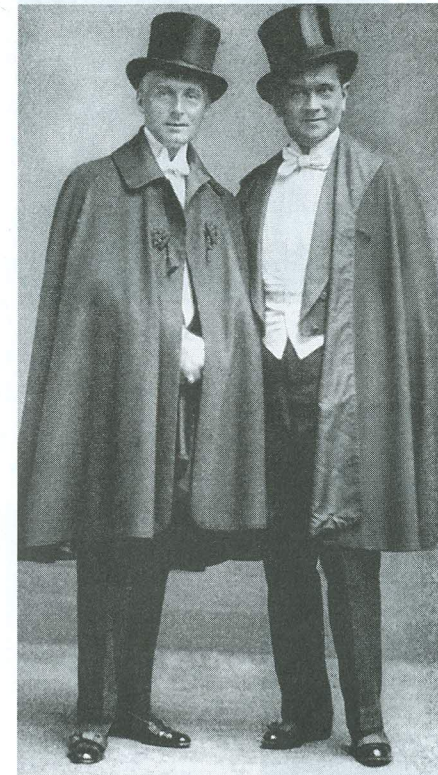
Das Neue Wiener Tageblatt

Vallutused

"Silva" vallutas publiku juba peaproovis, esietendus läks ülimenekalt ja nii alustas operett oma võidukäiku läbi Euroopa:

Esimene Silva osatäitja Mizzi Günther

Boni ja Edvin – Karl Bachmann ja Josef König, 1915

Viinis mängiti "Silvat" rohkem kui 900 korda, Budapestis üle 300, Hamburgis 700, Berliinis isegi 1200 etendust 1917. aastal jõudis operett üle ookeani - Kálmáni kutsuti juhatama esietendust New Yorgis. Sõja tõttu muretseti talle isikupuutumatus, kuid helilooja ei võtnud pakkumist vastu. 1918. aastal dirigeeris Kálmán Stockholmis 300. ja 301. etendust, mida austas oma kohalviibimisega ka Rootsi kuningas. Londonis toimus esietendus 1920. aastal nime all "The Gypsy Princess" ("Mustlasprintsess") ja peatselt võeti operett ka Pariisis *Gaieté Lyrique Theater* ja *Trianon Lyrique* teatrite repertuaari. Enneolematu populaarsuse võitis "Silva" Venemaal, kus 17 aasta jooksul mängiti etendust üle 3000 korra. Tänapäevani on "Silva" jäänud publiku lemmikuks terves maailmas.